

Kommunal- og regionaldepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo

Deres ref.: 11/906-1JEA
Vår ref.: 2011/2070 JIV000/008
Dato: 03.08.2011

Høring - NOU 2011:3 Kompetansearbeidsplasser - drivkraft for vekst i hele landet

Det vises brev fra KRD av 31.03.2011 der departementet anmoder om innspill på NOU 2011:3 Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet. Med kompetanse-arbeidsplasser menes i denne sammenhengen spesialiserte arbeidsplasser med krav til høyere utdanning.

KRD ønsker innen 9. august 2011 høringsinstansenes syn på utvalgets analyser, vurderinger og forslag. Herunder oppfordres høringsinstansene til å vurdere eventuelle justeringer av forslagene eller foreslå andre tiltak for å sikre bedre spredning av statlige arbeidsplasser og kompetansearbeidsplasser over hele landet, og rekruttering til kompetansearbeidsplasser i distriktene.

Utredningens mandat

“Utvalet skal fremme konkrete forslag til tiltak for å sikre at kompetansearbeidsplasser og nye statlige arbeidsplasser vert spreidd i heile landet. Tiltak for å sikre rekruttering til kompetansearbeidsplasser i distrikta skal også vurderast”.

Videre framgår det bl.a. at:

- *Utvalet skal vurdere tiltak som kan treffe både offentlege og private kompetanse-arbeidsplassar.*
- *Utvalet skal byggje forslaga på kunnskap om korleis slike arbeidsplassar vert lokaliserte i arbeidsmarknader av ulik storleik, viktige rammevilkår for slik lokalisering og korleis rekrutteringa til kompetansearbeidsplassar er i ulike typar arbeidsmarknader.*

Om utredningen

Som utgangspunkt for analysene har utredningen tatt i bruk en sentralitetsinndeling basert på bo- og arbeidsmarkedsregioner i Norge (BA-regioner), til sammen 162 regioner. Disse BA-regionene er delt inn i sju regiontyper etter størrelsen på største tettstedet i regionen.

Regiontype	Inndelingskriterium	Antall BA-regioner
Hovedstadsregionen	Senter > 500 000 innbyggere	1
Storbyregioner kategori 1	Senter 200 000 – 500 000 innbyggere	3
Storbyregioner kategori 2	Senter 50 000 – 200 000 innbyggere	5
Mellomstore byregioner	Senter 15 000 – 50 000 innbyggere	16
Småbyregioner	Senter 5 000 – 15 000 innbyggere	27
Tettstedsregioner Senter	1 000 – 5 000 innbyggere	57
Spredtbygde regioner	Senter 1 000 innbyggere	53

Bakteppet for utredningen er at arbeidsmarkedene er i stadig endring som følge av markedenes integrasjon i en global, kunnskapsbasert økonomi.

- *Læring og kompetanse, innovasjon og avansert teknologi, investeringer i utdanning, forskning og utvikling representerer i økende grad de viktigste drivkreftene. I en kunnskapsbasert økonomi blir næringer og sektorer stadig mer spesialiserte, integrerte og infiltrerte i hverandre, og det er humankapitalen, og ikke naturressurser, fysisk kapital eller finanskapitalen, som er den viktigste ressursen for økonomisk vekst og utvikling. (s. 24)*

Utredningen viser til at Norge har en høyt utdannet befolkning. En økende andel tar høyere utdanning, og kvinner i større grad enn menn. Det er imidlertid klare regionale forskjeller. Bl.a. har andelen yrkesaktive med lang høyere utdanning (over 4 år) sammenheng med en regions sentralitet. Dette kommer til syne ved at 12 % av den yrkesaktive befolkningen i hovedstadsregionen har lang høyere utdanning. I spredtbygde regioner ligger andelen på rundt 2 % av arbeidsstyrken. Tromsø-regionen ligger på topp i Nord-Norge med mer enn 9 % med lang høyere utdanning.

På fylkesnivå har Oslo høyeste andel personer med høyere utdanning (44 %). Akershus kommer på andreplass med 32 %. Fylker som omfatter storbyregioner (med tilhørende universiteter) har rundt 30 % (Hordaland og Sør-Trøndelag) mens Troms ligger på 25 - 26 % og har høyest andel av fylkene i Nord-Norge.

Det er også regionale forskjeller i studietilbøyelighet. Generelt er studietilbøyeligheten størst blant ungdom fra sentrale regioner, mens ungdom fra distriktene har lavest tilbøyelighet. De regionale forskjellene i studietilbøyelighet er imidlertid langt mindre enn de regionale forskjellene i utdanningsnivå.

Sett under ett gir et økende utdanningsnivå Norge et relativt konkurransefortrinn innen kunnskapsintensive næringer, dvs. næringer som krever en høyt utdannet og spesialisert arbeidstokk for å være konkurransedyktig. I det siste tiåret er det da også i de kunnskapsintensive næringene at sysselsettingsveksten har vært størst, mens primærnæringer og tradisjonell industri har gått tilbake og dels blitt eksportert til land med lavere kostnadsnivå enn Norge. Sett over de siste ti årene har veksten i norske kompetanseintensive næringer vært på 32 % mot 15 % i andre næringer.

Selv om den nasjonale sysselsettingsveksten har kommet i kunnskapsintensiv virksomhet i privat og offentlig sektor, er det også store geografiske variasjoner mht. etterspørsel etter folk med høy utdanning. Likeledes er det store forskjeller mellom regionene, når det gjelder den faktiske tilgangen på kompetansearbeidsplasser. Noen steder sliter private og offentlige virksomheter med å rekruttere høyt utdannede, mens det andre steder er mangel på arbeidsplasser for høyt utdannede.

Undersøkelser viser at veksten i kompetanseintensive virksomheter har kommet i de store byene, mens mindre sentrale steder og regioner har langt mindre vekst i slik virksomhet. Dette bidrar på sin side til å forsterke den regionale demografiske ubalansen som gjerne kommer til syne gjennom bl.a. netto utflytting, fødselsunderskudd og "forgubbing" i perifere områder, og netto innflytting, fødselsoverskudd og en yngre befolkning i sentrale områder.

- *I Norge, som i andre vestlige land, kommer veksten i arbeidsplasser innenfor spesialiserte, kunnskapsintensive bransjer. Disse næringene er i stor grad lokalisert i byregioner med store arbeidsmarkeder og utdanningsinstitusjoner, og særlig i hovedstadsregionen. Videre har statlige virksomheter de siste tiårene effektivisert og samlet fagmiljøene sine. Det har resultert i en konsentrasjon av statlige arbeids-plasser til færre steder og en reduksjon i bredde og omfang i arbeidsmarkedet andre steder (s. 24)*

Alt i alt er veksten i kompetansearbeidsplasser et av de primære kjennetegnene ved norsk økonomisk utvikling og omstilling pr. 2011. Denne utviklingen har imidlertid klare fordelingseffekter på flere områder og karakteriseres av:

- Ujevn regional vekst i kompetanseintensive arbeidsplasser – særlig i privat sektor
- Økte regionale forskjeller i arbeidsstyrkens utdanningsnivå

- Regionale inntektsforskjeller
- Regionale forskjeller i utdanningstilbøyelighet
- Regionale forskjeller i yrkesdeltakelse

Mønsteret er særlig tydelig mellom de største byene og de minste tettstedene. Samtidig er det store variasjoner mellom ulike BA-regioner av samme størrelse. Når det gjelder størrelse peker utvalget på at det pr. 1.1.09 var kun 38 av 161 BA-regioner som hadde over 20.000 innbyggere. Utvalget viser til at små arbeidsmarkeder innebærer mindre variasjon i arbeidsmarkedet og få alternative arbeidsmuligheter for høyere utdannede.

- *Ut fra et politisk ønske om balansert regional vekst og å ta ressurser i hele landet i bruk, er ovennevnte fordelingseffekter en stor utfordring. Ikke minst fordi tilbakegangen i arbeidsplasser i primær- og sekundærnæringer – som særlig rammer mindre sentrale regioner – ikke kompenseres av tilsvarende vekst i kompetansearbeidsplasser. Siden den framtidige veksten i arbeidsplasser primært vil komme i de kunnskapsintensive næringene, slår utredningen fast at en balansert demografisk vekst "aldri vil kunne realiseres med mindre kompetansearbeidsplasser blir skapt, og rekruttert til, i hele landet. (s. 10)*

Utredningens analyser underbygger bl.a. at veksten av kompetansearbeidsplasser i sentrale strøk har nær sammenheng med egenskaper ved arbeidsmarkedet. I sentrale strøk kjennetegnes arbeidsmarkedet av større fagmiljøer og større mangfold av arbeidsgivere. Dette regnes ofte som attraktivt både for bedrifter som ønsker å ekspandere eller etablere ny virksomhet, og for høyt utdannede arbeidstakere med ønske om flere jobbtillbud og karrieremuligheter for seg selv og andre familiemedlemmer over tid.

Selv om mindre sentrale regioner mangler egenskaper som er fordelaktig for høyt utdannede og virksomheter som etterspør slik arbeidskraft, mener utredningen at forutsetningene er til stede for økt spredning av kompetansearbeidsplasser.

- *Utdanningsnivået er økende over hele landet. Det ligger derfor til rette både for å opprettholde og utvikle eksisterende kompetansearbeidsplasser og for å skape nye kompetansearbeidsplasser over hele landet. Men en viss kritisk masse er nødvendig for at et arbeidsmarked generelt skal virke attraktivt for nyetableringer av arbeidsplasser innenfor kompetanseintensive næringer og for arbeidstakere med høyere utdanning. Utvalget mener derfor det er avgjørende å legge til rette for regionforstørring og utviklingen av robuste arbeidsmarkeder. Regionale sentra bidrar til å gjøre regioner i sin helhet attraktive for etablering av nye arbeidsplasser, både offentlig og privat. Utvalget mener derfor at det er viktig å styrke regionale sentra for å skape vekst og økt dynamikk i arbeidsmarkedene. Utvalget understreker at dette også vil gi positive effekter for omkringliggende kommuner. (s 13)*

Med utgangspunktet i utredningens mandat (sikre at kompetansearbeidsplasser og nye statlige arbeidsplasser blir spredt i hele landet) foreslås 5 innsatsområder og herunder 26 tiltak, der hvert enkelt tar sikte på å bidra til en ønsket utvikling på sitt innsatsområde.

1. Utvikle robuste arbeidsmarkeder (8 tiltak)
2. Utvikle attraktive arbeidsplasser for høyt utdannede (4 tiltak)
3. Styrke tilgangen til kompetent arbeidskraft (7 tiltak)
4. Utvikle regional kunnskapsstruktur for samarbeid og livslang læring (4 tiltak)
5. Omstilling av jobber, mennesker og steder (3 tiltak)

Våre kommentarer til utredningen

Ledelsen ved Universitetet i Tromsø støtter de fleste av utvalgets analyser og vurderinger. Å oppnå en mer balansert demografisk vekst i tida framover er viktig, og svært avhengig av at det skapes og vedlikeholdes kompetansearbeidsplasser i privat og offentlig sektor også utenfor de mest sentrale regionene.

Å oppnå dette i praksis og med god effekt i både privat og offentlig sektor, er imidlertid svært ambisiøst og vil kreve god samordning både mellom nivåer (stat – fylke – kommune) og mellom ulike statlige sektorer. Som utredningen selv peker på, er det viktig at distrikts- og regionalpolitikken, samferdsels- og kommunikasjonspolitikken, nærings- og innovasjonspolitikken, arbeidsmarkeds- og velferdspolitikken, utdannings- og forskningspolitikken, helsepolitikken, samt mangfolds- og integreringspolitikken trekker i samme retning. Vi er også enig i at dette vil forutsette et høyt politisk ambisjonsnivå og betydelig virkemiddelinnsett, og tilføyer gjerne at for å lykkes, må dette "trykket" også bli ivarettatt over tid og trolig også av skiftende regjeringer.

Dette synliggjør ytterligere kompleksiteten som foreligger på dette saksområdet, og bidrar til at vi gjerne skulle sett et sjettede innsatsområde i utredningen. Et innsatsområde som nettopp tok for seg viktige tiltak som kan gi tilfredsstillende implementering, samordning og oppfølging over tid.

Vi vil også peke på at analysene og flere av tiltakene i utredningen er svært relevant for arbeidet som pågår i UoH-sektoren med SAK (samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon) og Samfunnskontrakt. Vi minner samtidig om at Kunnskapsdepartementet har utpekt universitetene og høgskolene i Nord-Norge som pilotområde for arbeidet med samfunnskontrakt i Norge. Sett fra UoH-sektoren i landsdelen er de viktigste utfordringene i dette arbeidet som følger:

- **Demografi** - Prognosene i Nord-Norge er negativ. Andel unge (19-29 år) vil flate ut og gå ned, mens Sør-Norge øker. Rekruttering av studenter og arbeidskraft kan bli krevende og konkurransen mellom universitetene og høgskolene vil øke.
- **Faglig bærekraft og vitalitet** - Skal UoH-sektoren være attraktiv for studenter og ansatte forutsettes sterke og vitale fagmiljø. Økt konkurranse mellom institusjonene er uheldig fordi det lett oppstår spredning i studietilbud og fagmiljø som kan føre til reduksjon av bærekraft og vitalitet.
- **Geografi og distribusjon** - Nord-Norge er stort og tynt befolket. Nærhet til utdanning og kompetansemiljøer er vesentlig for at byer og steder skal være attraktive for etablering og bosetting. Universitetene og høgskolene må utvikle fleksible og distribuerte studietilbud innen sine ansvarsområder i hele landsdelen.

For å kunne lykkes i relasjon til ovennevnte utfordringer, peker UoH-sektoren i Nord-Norge på særlig to suksessfaktorer:

- a) Motvirke regional oppsplitting langs f.eks. fylkesgrenser, samt oppnå et langsiktig og balansert samarbeid med regionale myndigheter og arbeids- og næringsliv,
- b) Universiteter og høgskoler må utvikle en tydelig komplementaritet og et samarbeid om studier som er felles. Dette vil være grunnleggende for å videreutvikle en forskningsportefølje på internasjonalt nivå.

I det videre arbeidet med SAK og samfunnskontrakt har Nord-Norsk UoH-sektor valgt to satsingsområder:

- **Fleksible utdanninger.** I tråd med utfordringene innen demografi, faglig bærekraft / vitalitet og geografi, er fleksible utdanninger nøkkelen for tilgangen på kompetanse. Med de erfaringer og teknologiske løsninger som UoH-sektoren i nord sitter inne med, har Nord-Norge landets beste utgangspunkt for en storstilt satsing på fleksible utdanninger. Dette forutsetter en god og ryddig regional infrastruktur og en avklart arbeidsdeling og samarbeid mellom institusjonene.

- **Nye faglige prosjekt.** I tråd med regjeringens nordområdestrategi forutsetter veksten i nord at kompetansen utvikles innen flere fagområder som ikke er tungt utbygget i Nord-Norge. Her nevnes fagområder som mineraler, fornybar energi, petroleum, bioprospektering, havbruk, turisme og beredskap, sikkerhet, overvåking, søk og redning.

Når det gjelder utvalgets tiltak under de fem innsatsområdene, følger våre kommentarer nedenfor.

1. Utvikle robuste arbeidsmarkeder

Dette innsatsområdet tar sikte på å utvikle robuste arbeidsmarkeder gjennom å skape attraktive regionale sentra og utvide eksisterende arbeidsmarkeder (regionforstørring). Regionforstørring tenkes gjennomført ved å styrke regional samferdsel og infrastruktur og slik redusere regionintern reiseavstand og reisetid. Andre satsinger under dette innsatsområdet er å fordele offentlige arbeidsplasser (etablering av ny eller flytting av eksisterende statlig virksomhet, etablering eller relokalisering av statlige enheter) samt satse på fjernarbeid og stedsuavhengige arbeidsplasser. Følgende tiltak nevnes eksplisitt i utredningen på dette innsatsområdet:

- 1) Arbeide for en aksept for at virkemiddelssonene kan inndeles etter arbeids-markedsregioner for å fremme utviklingen av robuste bo- og arbeidsmarkeds-regioner.
- 2) Inkludere et etappemål knyttet til regionforstørring og robuste arbeidsmarkeder i Nasjonal transportplan for 2014 – 2023.
- 3) Prioritere infrastrukturtiltak som utvider og/eller kobler sammen regionale arbeidsmarkeder.
- 4) Flyplasstrukturen og flytilbudet må utredes for å se om dagens struktur og tilbud tilfredsstiller det kompetanseintensive arbeidslivets behov.
- 5) Ved opprettelsen av nye statlige arbeidsplasser bør man velge lokalisering i regionale sentra som bidrar til å utvikle robuste arbeidsmarkeder.
- 6) Tilrettelegge for, og gi insentiver til, at lokalisering av ulike funksjoner innen statlige virksomheter kan skje utenfor hovedstadsregionen.
- 7) Tilrettelegge systematisk for fjernarbeid og stedsuavhengige arbeidsplasser innen offentlig sektor.
- 8) Utrede muligheten for å innføre regional forankring av hovedkontor for heleide offentlige selskaper som en eksplisitt målsetting i eierskapspolitikken

Med unntak av tiltak 1 kan ledelsen ved Universitetet i Tromsø i hovedtrekk slutte seg til de øvrige tiltaksforslagene. Når det gjelder tiltak 1) synes vi ikke utredningen i tilstrekkelig grad har belyst konsekvensene av å endre eksisterende virkemiddelsoner. For Universitetet i Tromsø, som er landsdelens breddeuniversitet, er det heller ikke riktig å ta stilling til slike endringer (f.eks. Tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms og sone III for Tromsø og Bodø) uten først å ha fått del i synspunkter og erfaringer fra de tre fylkeskommunene, arbeidslivets organisasjoner og det regionale virkemiddelapparatet i landsdelen.

Når det gjelder tiltak 4 oppfordrer vi departementet til å inkludere Nordvest Russland (Murmansk – Arkhangelsk – St. Petersburg) i en slik utredning. Begge nasjoners ønske om økt økonomisk, kulturell, vitenskapelig og utdanningsmessig samarbeid mellom Norge og Russland, hemmes etter vårt syn av begrensede flyforbindelser og et lite hensiktsmessig regime for visum og transport over vår grense til Russland.

I forbindelse med tiltak 6 vil vi gjerne oppfordre til forsterket innsats på nettopp dette tiltaksområdet. Av samtlige tiltaksområder synes dette området å ha kortest vei fra beslutning til implementering, samtidig som det også unnslipper mange av samordningsproblemene vi nevnte innledningsvis. Et av de siste eksemplene innen UoH-sektoren, var beslutningen om å lokalisere Senter for IKT i Utdanningen utenfor Oslo. Her ble beslutningen tatt i juni 2009 og implementert allerede i januar 2010.

2. Utvikle attraktive arbeidsplasser for høyt utdannede / flere kompetanse-arbeidsplasser

Under dette innsatsområdet legger utvalget bl.a. vekt på tiltak som er rettet mot å forbedre kommunikasjoner, muligheter for etter- og videreutdanning, styrke bredbåndstilgangen og andre liknende infrastrukturtiltak vil skape mer robuste arbeidsmarkeder og gi positive effekter for både offentlige og private virksomheter. Følgende tiltak nevnes eksplisitt i utredningen på dette innsatsområdet:

- 9) Innføre særskilte retningslinjer og krav til metode, data og analyse som benyttes ved evalueringer av virkemiddelbruken.
 - I relasjon til dette tiltaket påpeker utvalget: *En effektiv og målrettet politikk rettet mot vekst i kompetansearbeidsplasser krever god kunnskap om effekten av dagens virkemiddelbruk. Ved jevne mellomrom gjennomføres det evalueringer av enkeltvirkemidler og av institusjonene som er satt til å forvalte dem. Denne typen evalueringer har imidlertid åpenbare svakheter. De mangler ofte en god kontrafaktisk analyse, sliter med en rekke metodiske svakheter, og datamaterialet er ofte ikke egnet til å trekke generelle slutninger. (s. 102)*
- 10) Prioritere og øke satsingen på utbygging av høyhastighets bredbånd over hele landet.
- 11) Forenkle målstrukturen og styringen av Innovasjon Norge, for å legge til rette for større og mer målrettede satsinger.
 - I relasjon til dette tiltaket påpeker utvalget at: *det er et problem at Innovasjon Norge detaljstyres knyttet til et stort antall virkemidler. Utvalget mener at ressursene til Innovasjon Norge i mindre grad må øremerkes på program- og sektornivå, og i større grad allokteres i henhold til mål knyttet til vekst i kompetanseintensive arbeidsplasser og regional utvikling. For vekst og spredning av kompetansearbeidsplasser kan det være særlig viktig å gjennomføre større målrettede satsinger, eksempelvis innenfor ordningen med forsknings- og utviklingskontrakter (s. 103).*
- 12) Prioritere virkemidler som kan bidra til å utvikle sterke næringsklynger og kompetansemiljøer. Dette gjelder også virkemidler som bidrar til omstilling av bedrifter og næringsmiljøer i retning av kompetanseintensiv aktivitet.

Ledelsen ved Universitetet i Tromsø slutter seg i hovedtrekk til ovennevnte tiltaksforslag. Når det gjelder tiltak 11 og 12 viser vi til vårt brev til NHD av 15.09.2010 i forbindelse med evalueringen av Innovasjon Norge. Nedenfor gjengis to utdrag fra vårt brev som det etter vår oppfatning, bør tas hensyn til ved nærmere utforming av to tiltakene:

- Med bakgrunn i funnene i evalueringen støtter UiT evaluators syn på at det er behov for å tydeliggjøre sammenhengen mellom selskapets mål og virkemidler/ tjenester, og at myndighetenes styring av Innovasjon Norge i større grad må dreies fra detaljstyring og over til rammestyring. Vi forutsetter imidlertid at økt rammestyring og en reduksjon av virkemidler slik evaluator foreslår, ikke skaper uklarhet i arbeidsdelingen mellom Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråd. Etter en eventuell endring bør det kunne gå klart fram hvem av disse aktørene og hvilke virkemidler som kan anvendes overfor hvilke brukere og prosjekter.
- Evaluators tilrådninger kan ha positive konsekvenser for å styrke innovasjonshøyden og trigge innovasjon på et nasjonalt og internasjonalt nivå. På den andre siden kan fjerning av nevnte delmål samt en vridning av virkemidler i retning av sentrale geografiske områder og prosjekter med stor innovasjonshøyde, føre til at kravet om gjennomgående hensyn til regionale forutsetninger, kommer i skyggen. Mindre bedrifter, bedrifter utenfor de store befolkningstygndepunktene og bedrifter som er i ferd med å ta sine første trinn opp innovasjonsstigen til et høyere innovasjonsnivå, kan fort bli tapere. Det kan i sin tur bidra til at nyskaping og tilveksten til eksisterende næringsliv i regionene og i Norge forringes.

3. Styrke tilgangen til kompetent arbeidskraft

Under dette innsatsområdet viser utvalget bl.a. til at: *flyttestatistikken viser at unge voksne mellom 20–29 år er den mest mobile aldersgruppen Første jobb etter utdanning er viktigste flyttemotiv for nyutdannede. Senere kommer andre flyttemotiv mer og mer inn i bildet. Da har man også opparbeidet seg en sterkere posisjon i arbeidsmarkedet og kan la andre faktorer, f.eks. knyttet til stedstilhørighet, familieforhold og kulturtilbud telle med i beslutningsprosessen . . . (s. 107)*

Den landsdekkende flyttemotivundersøkelsen fra 2008 viser at jobb er av vesentlig større betydning som flyttemotiv for folk med høyere utdanning og akademiske yrker enn for andre (NIBR 2008). Å tilby relevante og interessante jobber er derfor essensielt for å rekruttere høyere utdannede til arbeidsmarkeder utenfor de største byene. Av dette følger at utvalget anser tiltaksområdene knyttet til styrking av regionale arbeidsmarkeder og næringsliv som de viktigste for å fremme rekruttering til kompetansearbeidsplasser i hele landet (s108).

Følgende tiltak nevnes eksplisitt på dette innsatsområdet:

- 13) Prioritering av infrastrukturtiltak som gir tidsbesparelse og bedret tilgjengelighet framfor personrettede virkemidler, herunder fjerning av pendlerfradraget.
- 14) Vurdere om ordningen med avskrivning av studielån kan utvides for å styrke tilgangen på arbeidskraft med høyere utdanning i utvalgte geografiske områder.
- 15) Gjennomføre en evaluering av de samfunnsøkonomiske gevinstene ved regionale trainee-ordninger, som grunnlag for en eventuell utvikling og utvidelse av ordningen
- 16) Legge til rette for god norskopplæring og mer effektiv godkjenning av eksisterende utdanning for innvandrere.
- 17) Fremme kommunale utleieboliger som rekrutteringsvirkemiddel, gjennom å opprette en ordning gjennom Husbanken som avlaster kommunene for risikoen knyttet til bygging av slike boliger, forutsatt at kommunene selv tar initiativ til og legger til rette for en slik satsing
- 18) Oppmuntre til etablering av internasjonale skoler for å styrke regionale arbeidsmarkeders attraktivitet.
- 19) Legge til rette for, og oppmuntre til, opprettelsen av næringstilknyttet spesialisert videregående utdanning (TAF-tilbud) i flere regioner enn i dag.

Med unntak av tiltak 13 og dels tiltak 14 kan ledelsen ved Universitetet i Tromsø i hovedtrekk slutte seg til de øvrige tiltaksforslagene. Utvalget viser til at pendlerfradraget reduserer kostnaden ved arbeidsreiser. Det kan således i prinsippet bidra til utvidelse av arbeidsmarkedene, men kan også bidra til økt sentralisering. Akershus er eksempelvis det fylket med størst andel reisefradrag, mens andelen er svært lav i Finnmark og Nordland.

Vår oppfatning er at pendlerfradraget kan bidra til sentralisering, men det har også motsatt effekt ved at det gjør det mulig for å rekruttere og vedlikeholde hushold i mindre sentrale områder. I noen nordnorske kommuner er bosetting og demografisk vedlikehold avhengig av en av partene i husholdet kan dag- eller ukependle til en jobb i en by/tettsted. Ønsker departementet i tråd med utredningen å motvirke den sentraliserende effekten, bør derfor reduksjon av pendlerfradrag i første omgang utredes som et regionalt avgrenset tiltak for Oslo / Akershus.

Når det gjelder tiltak 14, viser utvalget til Tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms som bl.a. gir høyere barnetrygd og nedskrivning av studielån. Utvalget peker på at evalueringer viser at dette tiltaket har betydning for rekruttering til kompetansearbeidsplasser. Å utvide dette til virkemidlet til også andre regioner må imidlertid etter vår oppfatning gjøres med stor forsiktighet og avsluttes, dersom det viser seg å ha en negativ effekt for rekrutteringen til regionene som omfattes av Tiltakssonen. Sammenliknet med andre regioner har Finnmark og Nord-Troms helt spesielle

utfordringer både næringsmessig, demografisk og i relasjon til Nordområdesatsingen, og bør derfor ha særlig høy prioritet for statlig anvendelse av personrettede virkemidler.

4. Utvikle regional kunnskapsstruktur for samarbeid og livslang læring

Under dette innsatsområdet viser utvalget bl.a. til at hensikten med å etablere og utvikle høyere undervisningsinstitusjoner rundt om i landet har vært å jevne ut de geografiske forskjellene i rekrutteringen til høyere utdanning og sikre tilgang til kompetent arbeidskraft til de regionale arbeidsmarkedene.

Utvalget mener at desentralisert utdanning kan gi viktige bidrag til omstilling av den regionale arbeidsstyrken i samsvar med et kompetanseintensivt arbeidslivs behov. Det er viktig at det desentraliserte studietilbudet svarer på de regionale arbeidsmarkedenes utfordringer. Utvalget oppfordrer til økt samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner på den ene siden og offentlige og private arbeidsgivere samt NAV på den andre siden, for å sikre relevansen og finansieringen av et desentralisert etter- og videreutdanningstilbud. (s. 113)

Utvalget mener at universiteter, høyskoler og instituttsektoren kan spille en vesentlig rolle knyttet til lokal kunnskapsformidling og innovasjon, men dette fordrer en innretning og spesialisering tilpasset behovet til nærings- og arbeidslivet i regionen. Finansierings-systemet, herunder midler knyttet til satsingen på «Samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon», må utformes slik at det gir sterkere og langsiktige insentiver i denne retningen. Institusjonene må også stimuleres til å bidra sterkere inn motsatsinger i regi av det nærings- og bedriftsrettede virkemiddelapparatet. (s.114)

Følgende tiltak nevnes eksplisitt på dette innsatsområdet:

- 20) Økt samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner, arbeidsliv og NAV, for å sikre relevansen og finansieringen av et desentralisert etter- og videreutdanningstilbud.
- 21) Studielåns- og stipendordninger for etter- og videreutdanning bør styrkes og gjøres betinget av gjennomføring.
- 22) Gi universiteter og høyskoler sterkere insentiver til å samarbeide med lokalt næringsliv om innretning og spesialisering av utdanningstilbudet tilpasset lokalt arbeidslivs behov.
- 23) Finansieringssystemet, herunder midler knyttet til satsingen på «Samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon», må utformes slik at universiteter, høyskoler og instituttsektoren kan spille en sterkere rolle i lokal kunnskapsformidling, innovasjon og omstilling til kunnskapsintensivt næringsliv.

Innledningsvis viser vi til arbeidet med SAK og samfunnskontrakt som det ble redegjort for ovenfor (s. 4 – 5), og minner om at vi ser disse satsingene som et naturlig tiltak for innsats også på dette innsatsområdet i NOU 2011:3.

Ledelsen ved Universitetet i Tromsø slutter seg i hovedtrekk til ovennevnte tiltaksforslag, men vil i forbindelse med tiltak 22 og 23 sterkt understreke nødvendigheten av å ha en svært balansert tilnærming til forholdet mellom *faglig kvalitet*, og det som i tiltak 22 omtales som "lokalt arbeidslivs behov" og i tiltak 23 som å "spille en sterkere rolle i lokal kunnskapsformidling, innovasjon og omstilling til kunnskapsintensivt næringsliv".

UoH-sektoren står i en internasjonal kontekst der egne utenlandske samarbeidspartnere, egne arbeidstakere, studenter og brukere (herunder også mange lokale og regionale kunnskapsintensive bedrifter) orienterer seg etter internasjonal faglig kvalitet på så vel studier som forskning. Å oppnå en situasjon der UoH-sektoren spiller en mer offensiv rolle i omstilling av "tradisjonelt" næringsliv og utvikling av kunnskapsintensivt næringsliv, må derfor organiseres og finansieres på en måte som ikke går på bekostning av faglig kvalitet og UoH-sektorens tilgang til relevante utenlandske

samarbeidspartnere. Med bakgrunn i erfaringene fra forskningen på regionale innovasjonssystemer og næringsklynger, er det også betimelig å minne om at det å gå på akkord med internasjonale standarder og faglig kvalitet, også vil være til ulempe for så vel eksisterende som framvoksende kunnskapsintensivt næringsliv.

Vi har for øvrig stor tro på at instituttsektoren på mange fagområder kan spille en viktig rolle i omstillingen til kunnskapsintensivt næringsliv, og som brobygger mellom næringsliv og UoH-sektor. Samarbeid og arbeidsdeling med instituttsektoren er således også en svært relevant problemstilling i denne sammenheng.

Når det gjelder tiltak 20 vil vi minne om behovet for øremerkede midler til desentraliserte etter- og videreutdanningstilbud. Slike tilbud har i snitt en merkostnad på 10 – 15.000 pr. student sett i relasjon til tradisjonelle studietilbud som skjer i UoH-sektorens egne lokaler på campus. I denne sammenheng minner vi også om behovet for å utvikle standardiserte og lett anvendelige løsninger for etter- og videreutdanning, og herunder behovet for å styrke innsatsen som ivaretas av UNINETTs eCampus- program.

Til slutt minner vi om at regionale studiesentre rundt om i landet kan spille en vesentlig rolle for geografisk spredning og deltakelse på etter- og videreutdanningstilbud. Universitetet i Tromsø har i mange år samarbeidet med ulike studiesentre i landsdelen, og har erfart at mange av disse senterne har en form for kompetanse som supplerer nærings- og arbeidslivet evne til å forholde seg til UoH-sektoren på etter- og videreutdannings-området. Denne kompetansen kan trolig tredeles i:

- Koordineringskompetanse (a) kunnskap og erfaring til å kunne samordne behov mellom ulike lokale bedrifter/ virksomheter og slik få fram et lokalt studie- og læringsmiljø, og (b) samordne lokal utdanningsaktivitet (lokaler, tidspunkter, deltakere, etc.)
- Rekrutteringskompetanse (rekruttere studenter til etter- og videreutdanningstilbud)
- Bestillingskompetanse – (bestille etter- og videreutdanningstilbud fra leverandører)

De tre kompetanseformene utfyller hverandre. Bl.a. sikrer koordineringskompetansen at det blir formulert et lokalt behov overfor tilbydere av etter- og videreutdanning. Uten studiesenterets arbeid forblir ofte slike behov uartikulert, ettersom svært mange regionale bedrifter og virksomheter ikke har kontakt med hverandre. Når utredningen viser til at det kun er 6 % av etterspørselen etter studietilbud som blir initiert på innspill fra næringslivet (s. 113), mener vi at mangelfull koordineringskompetanse kan være en viktig del av forklaringen.

På landsbasis synes studiesentrene å være organisert på ulike måter, men gjerne som et regionalt spleiselag med kommuner (regionråd) og fylkeskommune. Slik finansiering gir ofte høy grad av usikkerhet for drift og kontinuitet. I mange regioner er kommunal økonomi vanskelig og avgrenses til kun lovpålagte oppgaver samtidig som næringslivet ikke ser seg råd til å prioritere annet enn egen drift. Vi oppfordrer derfor departementet til å innlemme studiesentrene som et konkret tiltak eller som del av et eksisterende tiltak i strategien for spredning av kompetansearbeidsplasser.

5. Omstilling av jobber, mennesker og steder

Under dette innsatsområdet viser utvalget bl.a. til at i en globalisert verden er økonomiens evne til omstilling avgjørende for økonomisk vekst. At jobber skapes og forsvinner er nødvendig for å oppnå naturlige og nødvendige endringer i næringsstrukturen. På dette området har Norge høy omstillingsgrad.

Utvalget mener at arbeidsformidling og arbeidsmarkedstiltak kan ha særlig viktige funksjoner for den enkelte arbeidstaker og for samfunnet i forbindelse med omstillingsprosesser. Videre påpekes

det at effektiv formidling er særskilt viktig i små og smale regionale arbeidsmarkeder, og at NAV her har en viktig rolle å spille.

Utvalget mener dagens arbeidsmarkedstiltak i for liten grad stimulerer til relevant omskolering og omstilling tilpasset veksten i kompetanseintensive næringer, og at støtte til videre- og etterutdanning er et tiltak som bør utnyttes bedre for at arbeidstakere skal komme i nytt produktivt arbeid.

Følgende tiltak nevnes eksplisitt på dette innsatsområdet:

- 24) Målretting av arbeidsmarkedstiltak mot omstillingsbehovene i de regionale arbeidsmarkedene.
- 25) Adgangen til å gi støtte til etter- og videreutdanning bør utvides for å bidra til at arbeidstakere skal komme i nytt produktivt arbeid.
- 26) Virkemiddelbruken på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer bør koordineres bedre med sikte på tidlig innsats for omstilling til kompetanseintensiv virksomhet.

Ledelsen ved Universitetet i Tromsø slutter seg i hovedtrekk til ovennevnte tiltaksforslag.

Vennlig hilsen

Britt Elin Steinveg
Ass. universitetsdirektør

Jan R. Iversen
seniorrådgiver